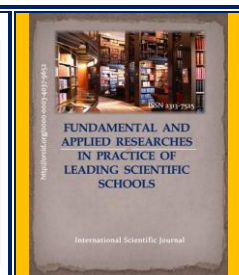

Fundamental and Applied Researches
In Practice of Leading Scientific Schools
2015 – 6 (12)

<http://orcid.org/0000-0003-4037-9652>

СЕПАРАТИЗМ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІАЛЬНОЇ І ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ¹

Литвиненко К.О.

Національний інститут стратегічних досліджень

Article info

Received
18 June 2015

Accepted
14 December 2015

У даній статті проаналізовані основні підходи до визначення поняття сепаратизму. Проведено класифікацію цього явища. Визначені головні тенденції у сфері виникнення та розвитку сепаратистських рухів у сучасному світі. Продемонстровано взаємозв'язок між теоретико-філософським трактуванням ідей сепаратизму та їх реалізацією на практиці.

Ключові слова: сепаратизм, сецесія, сепаратистські рухи, соціально-політична філософія.

**SEPARATISM AS
A SUBJECT OF
SOCIAL AND
POLITICAL
PHILOSOPHY**

**Lytvynenko
Kyrulo
Olexandrovych**

Modern globalized world, often faces situations when various economic, religious, social and political factors contribute to the emergence of uncontrolled social and political processes that can be characterized by their violent nature, such as anti-state movements, terrorism, military aggression, etc. Extensive analysis of the separatism in social and political philosophy is required to understand the causes of this phenomenon and develop strategies to overcome it.

Needless to say that lots of scientific papers have been devoted to the investigation of the phenomenon of separatism, its nature, factors that he contribute, the causes and conditions of secessionist movements and the history of the development and transformation of separatism in political life and public's mind.

The subject of the studied phenomenon is quite broad and affects a fairly large stratum of social, political, historical, legal and economic knowledge, however, the study of separatism as a subject of social and political philosophy should be started with the definition of this phenomenon and analysis of the main concepts related to it. Also we should keep in mind that exclusion of a large number of factors involved in the formation of processes of separatism may result in an incompleteness and imperfectness of the concept of separatism. The purpose of the study is to conduct a wide analysis of from both the social and the political philosophy.

Analysis of separatism as a subject of social and political philosophy gives grounds to say that separatism is objective socio-political phenomenon that has both negative and positive impact on society and social life. On the one hand, separatism as secession, leads to the disintegration of a state and disrupts the balance of geopolitical security in a region, on the other – one can treat it as an instrument of implementation of economic, political, social, religious, linguistic interests of some ethnic groups, which may be justified in the case of political, economic and cultural discrimination of the latter.

Keywords: separatism, separatist movements, secession, social and political philosophy.

Copyright © 2015
All rights reserved.

¹ Рецензенти: к. філос. н., доц., заслужений діяч науки і техніки України Здіорук С.І.; д.психол.н., проф. Власова О.І.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі нерідко виникають ситуації, коли різні негативні чинники в суспільному житті зумовлюють виникнення неконтрольованих соціально-політичних процесів, що здебільшого супроводжуються явищами криміногенного характеру, такими як антидержавницькі рухи, тероризм (із супутніми йому явищами), військова агресія і т.п. Грунтовний аналіз дослідження сепаратизму у соціальній та політичній філософії необхідний для розуміння причин виникнення цього явища та вироблення стратегії його подолання.

Актуальність для України обумовлюється тим, що на тлі суспільно-політичних подій, що відбуваються у світі і, зокрема, в нашій державі, набуває суспільної і наукової значущості питання дослідження сепаратизму як явища, причин та передумов його виникнення, класифікації його видів, а також вироблення підходів до визначення сепаратизму як наукового поняття. В даній статті автор робить спробу дослідити поняття та явище сепаратизму з позицій соціальної та політичної філософії, використовуючи метод системного аналізу.

З моменту виникнення згаданого явища і укорінення уявлень про нього в суспільній свідомості багато наукових праць було присвячено дослідженню його сутності, чинників, що йому сприяють, причин та умов виникнення [сепаратистських](#) рухів, а також історії розвитку і трансформацій сепаратизму на політичній арені та в суспільному світосприйнятті.

Зокрема, дослідженням питань, пов'язаних із сепаратизмом, у контексті філософських наук займалися такі вітчизняні вчені як М.М. Вівчарик, К.М. Вітман, В.А. Горенкін, О.В. Картунов, А.І. Кіссе, В.О. Котигоренко, І.О. Кресіна, Л.П. Нагорна, О.О. Маруховська-Картунова, І.Г. Оніщенко, Є.В. Перегуда, Г.М. Перепелиця, Ю.І. Римаренко, С.Ю. Римаренко, Л.Є. Шкляр та інші. Не лишили поза увагою досліджуване явище також і західноєвропейські та американські науковці, такі як Р. Бербах, У. Робінсон, У. Бек, Дж. Келлас. Зокрема, в роботах останніх досліджується взаємозв'язок націоналізму і сепаратизму, умови та чинники реалізації права націй на самовизначення, причини негативного впливу сепаратизму на систему міжнародної безпеки, а також морально-етична проблематика сепаратизму.

Звісно, тематика досліджуваного феномену є досить широкою і зачіпає досить великий пласт соціально-політичних, історичних, юридичних та економічних знань, однак, на думку автора, для дослідження сепаратизму як предмета соціальної та політичної філософії, в першу чергу, необхідно визначити поняття цього явища. Але слід мати на увазі, що без урахування значної кількості чинників, задіяних у формуванні процесів сепаратизму, таке поняття буде неповним та недосконалим.

Мета даної роботи полягає у тому, щоб простежити еволюцію розуміння явища сепаратизму на різних етапах розвитку філософської думки.

Етимологічного слово «сепаратизм» походить від латинських слів «separatio», «separatus», що означають «відокремлення», «окремиї». Спочатку його використовували для позначення процесів, що мали місце у суспільно-релігійному житті. У 17 столітті він був синонімом таких понять як індепендентизм і конгрегаціоналізм, що позначали «великий релігійно-соціальний рух в Англії», спрямований «проти королівського абсолютизму та абсолютизму англіканської церкви» [6, с. 610-611].

Сепаратизм досить довгий час визначається як «дух відступництва у справах віри» [11, с. 433] та «прагнення до відділення в питаннях віри» [2, с. 288], але з 19 століття це поняття все частіше використовується для позначення «прагнення відокремлення частини держави від цілого» [2, с. 288].

Більш менш чіткі тенденції до визначення сепаратизму, як руху за відокремлення певної території від основної частини держави і перетворення її на нове державне утворення, можна спостерігати з початку ХХ століття. Так, в «Енциклопедичному словнику» Ф.А. Брокгауза сепаратизм визначається виключно як «політичний рух, спрямований на досягнення окремою частиною держави автономії або політичної самостійності» [4, с. 574; 10, с. 1180]. А в «Енциклопедичному словнику» М.М. Філіппова конкретизувалось, що вищенаведене поняття передбачає повну політичну самостійність відокремленої території [5, с. 3175].

В радянський період розвитку філософської думки в Україні панував двоякий підхід до тлумачення поняття сепаратизму, причин та передумов його виникнення. З одного боку, вказувалося на те, що сепаратизм – це «зброя буржуазного класу», спрямована на внесення розбрату в єдину «пролетарську сім'ю». Такі твердження виходили з постулатів інтернаціоналізму, що пропагувалися тогочасною комуністичною ідеологією, В.І. Ленін у своїх працях відзначав «...глибоку ворожість та згубність сепаратизму для революційного робітничого руху...», підкреслюючи, що «...національній ворожості, національному відособленню робітники протиставляють єдність трудящих всіх націй...» [15, с. 21].

З іншого боку, автори «Малої радянської енциклопедії» вказували, що «в буржуазних країнах сепаратизмом називається прагнення будь-якого національного угруповання досягти незалежності своєї території та повного відділення від даної держави. В капіталістичних країнах сепаратизм є природною реакцією на гніт та придушення національних меншин правлячими націями. Майже завжди в буржуазних умовах сепаратистські рухи виявляються у формі повстань та жорстоко придушуються силою зброї» [8, с. 631]. Такі різні підходи були зумовлені ідеологічними потребами тогочасного політичного ладу в СРСР. З одного боку, необхідно було відзначити, що сепаратизм є ворожим елементом для робітничого руху, що пролетаріат має згуртуватися для побудови комуністичного ладу, а з іншого боку, радянські

ідеологи взяли це явище «на озброєння», визначивши сепаратизм як «зброю в руках робітничого класу», яку використовують задля звільнення від гніту імперіалістичних та буржуазних держав.

Не дивлячись на вимушене ідеологічне забарвлення, наукова філософська думка в СРСР спромоглася виокремити деякі нові характеристики явища сепаратизму. Аналізуючи визначення, наведене у «Великій радянській енциклопедії», можна відзначити новацію, запропоновану радянським вченими, яка полягала у виділенні окремою передумовою виникнення сепаратизму «недемократичного державного ладу». В цілому визначення, сформульоване тогочасною радянською філософською наукою звучить так: «Сепаратизм – це рух за відділення тієї чи іншої частини держави від державного цілого та за утворення самостійної держави. Сепаратизм виникає, як правило, серед пригноблених національностей буржуазної багатонаціональної держави, зокрема там, де національне гноблення обумовлене недемократичним державним ладом. Сепаратизм має прогресивне значення, коли він спрямований проти реакційної політики держави, коли він очолюється демократичними елементами. Боротьба широких народних мас проти національного гноблення нерідко використовується місцевою буржуазією, яка намагається шляхом відділення встановити своє монопольне панування в даній національній сфері» [1, с. 822].

Таке науково-філософське трактування сепаратизму відповідало певним напрямкам зовнішньої політики СРСР, а саме неафішованій підтримці радянською владою деяких сепаратистських та терористичних рухів, зокрема ІРА в Сполученому Королівстві, прихильників Держави Басків (ЕТА) в Іспанії, Робітничої партії Курдистану в Туреччині та інших. Подібні процеси ми можемо спостерігати і сьогодні, коли для ідеологічного обґрунтування підтримки так званих «ДНР» та «ЛНР», поряд з ідеєю «етнічної відмінності» так званого «народу «Новоросії»», деякими російськими філософами та політологами (наприклад, О.Г. Дугінін) використовується ідея «соціальної несправедливості» та «недемократичності» існуючого державного ладу в Україні.

Якщо повернутися до згаданих вище негативних трактовок сепаратизму, то слід зазначити, що одним з головних об'єктів критики та дискредитації радянських (і російських дореволюційних та пореволюційних емігрантських) політиків, ідеологів, публіцистів був так званий «український сепаратизм». Ідеологічні основи цієї критики закладалися ще на початку ХХ століття і розвивалися у подальші десятиліття. У цьому контексті можна згадати праці П.М. Богаєвського, О.М. Волконського, Ю.Д. Романовського, А.І. Савенка, М.С. Трубецького, М.І. Ульянова, Т.Д. Флоринського, С.М. Щоголева. Зміст їх зводиться до того, що будь-які прагнення українців до самостійної держави є загрозою для існування «єдиної і неподільної»

Російської держави, тому їх праці були спрямовані насамперед на обґрунтування того, що Україна як самостійна держава є нонсенсом.

Серед сучасних російських критиків «українського сепаратизму», окрім згаданого вище О.Г. Дугіна, можна відзначити С.М. Бабуріна, К.Ф. Затуліна, М.Б. Смоліна та інших. Їх роботиповинніаналізуватися виключно як приклади пропагандистської літератури, оскільки з реальними науковими пошуками вони мають мало спільного.

Якщо говорити про науково-філософський дискурс на тему сепаратизму, то розпад СРСР сприяв його виходу на новий рівень, позбавивши ідеологічного забарвлення і дозволивши об'єктивніше оцінювати чинники сепаратизму та суть цього явища.

Так, колектив російських вчених під керівництвом Г. Семігіна визначив окреме поняття так званого «політичного сепаратизму» як «руху за територіальне відділення тієї чи іншої частини держави з метою створення нового державного утворення або надання окремій частині держави автономії за національною, мовною або релігійною ознакою». Вказана група науковців відзначає, що «політичний сепаратизм характерний для внутрішньодержавного рівня політичних відносин. Об'єктивною передумовою його є факт відмінності етнічних одиниць та державно-політичних утворень».

Автори Політичної енциклопедії відзначають, що більшість сучасних держав поліетнічні, щочасто призводить до виникнення соціальних та етнічних конфліктів. Тому політичний сепаратизм вони розглядають як форму політичної опозиції, суб'єктом якої є етнічна одиниця, що складає меншість населення, а об'єктом – політична влада держави, яка представляє домінуючий етнос. Політичний сепаратизм передбачає вирішення протиріч між етнічною меншістю і політичною владою шляхом виведення частини території, населення якої складає цю меншість, з-під юрисдикції даного державного утворення.

Виникнення сепаратистських рухів, на переконання дослідницького колективу, можливе за наявності двох умов: по-перше, дискримінація етнічної меншості з боку державної влади, по-друге, наявність активної національної політичної еліти, здатної очолити цей рух.

При цьому дискримінація може приймати різноманітні форми: політичні, економічні, культурно-лінгвістичні, релігійно-конфесійні і навіть екологічні. Для виникнення сепаратистських настроїв достатньо наявності будь-якої з перерахованих форм дискримінації, однак лише політичний сепаратизм ставить питання про відділення території як засіб знищення цих форм дискримінації. Трансформація політичного сепаратизму в політичний рух неможлива без наявності національної політичної еліти, яка могла б очолити цей рух та сформулювала б гасло територіального відокремлення. Світовий

досвід свідчить, що політичний сепаратизм у більшості випадків відображає вузькі інтереси певних політичних кіл і не є масовим народним прагненням. Реалізація сепаратистських програм частіше за все супроводжується, всупереч бажанням їх ініціаторів, економічними збитками, оскільки сепаратисти не зупиняються і перед крайніми формами боротьби, включаючи революцію. Деструктивна роль політичного сепаратизму полягає передусім у тому, що він підбурює подекуди нічим не виправдані сплески національних емоцій, міжнаціональні конфлікти, безкомпромісність проведення політики, широкомасштабні війни. Тому шлях до вирішення спірних проблем лежить не через політичний сепаратизм, а через домовленість, консенсус, взаєморозуміння [14, с. 398-399].

Аналізуючи вищезазначені тези слід відзначити, що наведена концепція «політичного сепаратизму» іноді суперечить політичній практиці. Про це свідчать останні історичні приклади сепаратистських рухів у Грузії, а саме в Абхазії та Південній Осетії, а також в окремих районах Донецької та Луганської областей України та в Автономній Республіці Крим. Тези авторів Політичної енциклопедії про умови виникнення сепаратизму не відповідають політичними процесами, що відбувалися (відбуваються) на вищезазначених теренах. Там у період зародження сепаратистських рухів не існувало політичної дискримінації з боку державної влади та (або) домінуючої нації. Також (у випадку Донбасу і Криму) була відсутня так звана національна еліта. Згадані сепаратистські рухи виникли за безпосереднього зовнішнього військового та економічного втручання, а їх ідеологічні засади були змодельовані зусиллями державних ідеологів, філософів, політологів зацікавленої зовнішньої сторони (сторін). Отже, як висновок можна констатувати, що концепція «політичного сепаратизму» у викладі авторського колективу під керівництвом Г. Семігіна дещо застаріла і на даний час не співвідноситься з геополітичними процесами, що відбуваються в світі.

На думку американського дослідника Г. Спенсера, яку він висунув у своїй роботі «Separatism: democracy and desintegration», головний рушійний фактор, що спричиняє виникнення сепаратизму – національна ідентичність [18, 240-260]. Переважна більшість дослідників відзначає, що ідеологія сепаратизму має виходити з історичного досвіду незалежності нації, що мала місце в даному регіоні. Однак у випадку, якщо такої передумови немає, сепаратисти спираються на ідеї незалежності ідентичних територій або близьких за походженням етносів. Як відзначає О.О. Цибенко, націоналісти в таких випадках можуть дійти згоди з центральною владою, зробивши предметом торгу той чи інший рівень автономії для свого народу чи регіону [13, с. 93].

Для сепаратистів самовизначення – це завжди відторгнення держави як політично цілісної територіальної одиниці, політичний і культурний поділ [12]. Мотиви сепаратистів за своєю природою можуть бути політичними,

економічними, етнічними, конфесійними, територіальними, у зв'язку з чим виділяють кілька видів сепаратизму. Найбільш поширеним у сучасному світі є етнічний сепаратизм, оскільки практично кожна етносоціальна спільнота намагається використати право на самовизначення і реалізувати його аж до створення власної держави [7, с. 693].

На противагу вищезазначеним концепціям російських науковців, можна простежити в сучасній українській політологічній та соціально-філософській науковій думці тенденцію до динамізму та значного поступального розвитку. Перебіг соціально-політичних процесів та використання світових наукових здобутків дозволяє концептуально підходити до осмислення українських політичних та соціальних реалій, передбачати тенденції розвитку суспільно-політичних процесів, формувати відповідний теоретико-категоріальний апарат для їх пояснення. В українській політологічній літературі подаються численні визначення сепаратизму, які розкривають різні його сторони як складової політичного процесу.

Заслужують окремої уваги праці авторського колективу українських вчених під керівництвом ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Л. Губерського. Так, до наукового доробку останніх можна віднести визначення політичного сепаратизму як «різновиду політичної опозиції, мета якої – відокремити частину території держави для створення нового (приєднання до вже існуючого) державного утворення або для надання певній частині держави автономії. Політичний сепаратизм характерний для внутрішньодержавного рівня політичних стосунків і є одним з його форм, поряд з такими як культурні, економічні, екологічні та ін. Але, на відміну від інших видів сепаратизму, саме політичний сепаратизм висуває вимогу територіального відокремлення і розглядає його як єдиний засіб вирішення політичних проблем.

Наведені твердження, на нашу думку, більш відповідають практичним проявам сепаратизму в наш час, однак доцільно піддати критиці тезу про «внутрішньодержавний рівень політичних стосунків», оскільки вона також не враховує можливості зовнішнього впливу.

У соціальній та політичній філософії розрізняють етнонаціональний та регіональний політичний сепаратизм. У першому випадку суб'єктом політичного сепаратизму є етнічна одиниця, яка складає меншість населення, а об'єктом – політична влада держави, що водночас репрезентує домінуючий етнос. Тому цей різновид політичного сепаратизму припускає вирішення суперечностей між етнічною меншиною та політичною владою шляхом виведення частини території, населенням якої є ця меншість, з-під юрисдикції даного державного управління. Об'єктивною передумовою цього різновиду політичного сепаратизму є факт розбіжності етнічних одиниць та державних утворень. У випадку етнонаціонального політичного сепаратизму вимоги

надання права на територіальне відокремлення ґрунтуються на апеляції до права народу на самовизначення, а гасло, яке при цьому найчастіше використовується, - це гасло національної незалежності.

Що стосується регіонального політичного сепаратизму, то його суб'єктом можуть бути представники тієї ж національності, що й домінуюча більшість. У такому випадку використання попереднього гасла стає неможливим. Політична мета, яку ставить регіональний політичний сепаратизм, потребує іншого обґрунтування своєї легітимності. Часто таким підґрунтям виступають морально-етичні або безпосередньо політичні гасла. Зокрема, гасло дискримінації, якій, з точки зору сепаратистів, підлягають мешканці території, що прагне відокремитися. Це гасло має різні модуси прояву: економічний, політичний, культурний, екологічний, релігійно-конфесійний. Економічна дискримінація, як гасло політичного сепаратизму, зводиться до твердження, що регіон, який прагне відокремитися, є донором центральної влади або інших регіонів, що розподіл економічних благ між центром та регіоном (регіонами) є несправедливим, непропорційним (ситуація так званої внутрішньої колонії).

Сепаратизм найчастіше передбачає, як кінцеву мету, утворення на відокремленій території незалежної держави. Один з різновидів сепаратизму - іредентизм, тобто прагнення, відокремившись від однієї держави, увійти до складу іншої. Сепаратизм може також мати на меті не відокремлення від держави, а набуття у ній статусу суб'єкта федерації (або автономії). Деяко схожими на сепаратизм за мотивацією і рушійними силами, але на зовсім тотожними йому, можна вважати процеси утворення незалежних держав за взаємним погодженням суб'єктів федерації у разі припинення її існування.

Прихильники сепаратизму вдаються до різноманітних дій: від пропагандистських акцій, діяльності політичних партій, громадських рухів, масових акцій, у тому числі референдумів, аж до терористичних актів та збройної боротьби. Підхід до проблеми сепаратизму з погляду міжнародного права ускладнюється через колізію його основоположних принципів: з одного боку, непорушність кордонів і поважання територіальної цілісності держав, з другого - право всіх народів на самовизначення. Абсолютизація першого з них загрожує консервацією внутрішніх і міжнародних конфліктів, абсолютизація другого - неконтрольованим процесом виникнення великої кількості новоутворених держав, певна частина яких може виявитися нежиттєздатними і перетвориться на об'єкти маніпулювання інших держав, що неминуче породжуватиме нові конфліктні ситуації.

Сучасні погляди на проблеми прав людини, людських спільнот, етноконфесійних меншин вимагають перегляду погляду на сепаратизм як суто внутрішні справи окремої держави, потребують розробки нових критеріїв та оцінок, адекватних механізмів і принципів підходу ООН,

регіональних організацій, міжнародного співтовариства в цілому до проблеми сепаратизму з метою пошуку шляхів справедливого та мирного їх вирішення [17, с. 469-470].

Характерною рисою сучасності є те, що етнічні конфлікти дедалі рідше проявляються як війни між державами, частіше вони зароджуються на території однієї країни. Це пов'язано з тим, що джерелами криз в деяких випадках стають нестабільність, слабкий економічний розвиток і бідність, які сприяють, наприклад, піднесенню релігійного інтегризму (наприклад, ісламського фундаменталізму) на території єдиної держави. На сьогодні нові підстави для штучного нагнітання сепаратистських настроїв у певних регіонах світу породжує розширення комунікативних можливостей у постіндустріальному світі [3, с. 281]. Можна дійти висновку, що в суспільстві з вищим рівнем політичної культури та економічного добробуту етнічний сепаратизм має значно менше шансів розвиватися у стрімких та гострих проявах.

В. Тишков у своїх роботах описує моральні аспекти сепаратизму. За моральним підходом часто стоїть симпатія по відношенню до тих, хто хоче відокремитися і для цього формулює програму національного самовизначення з аргументом на користь сецесії (відділення з метою створення власної держави) і прагнення позбутися пониженого статусу меншини, – статусу, який може характеризуватися як дискримінація, надексплуатація, етноцид, колоніальне гноблення. Прагнення до позбавлення від цього статусу пояснюється також бажанням зберегти і розвивати цілісність і особливості малих культур, які руйнуються домінуючою культурою. Ключовим моментом досягнення цієї мети вважається вихід з існуючої системи та здобуття «своєї» держави чи возз'єднання території з «історичною батьківщиною» [12].

Якщо перейти від розгляду поняття сепаратизму до морально-етичних аспектів цього явища, то можна виявити, що у соціально-політичній філософії дане питання нагтовхується на ряд істотних проблем: по-перше, сецесія – це завжди серйозний перерозподіл ресурсів і влади, який не може не супроводжуватися нанесенням шкоди великому числу людей. По-друге, прихильники сецесії і внутрішні сепаратисти використовують як аргумент необхідність ліквідувати дискримінацію, коли насправді остання не існує зовсім або ж, навпаки, пронизує все суспільство, а не стосується лише груп, що прагнуть відокремлення.

Цікаву точку зору щодо питання практичної реалізації сепаратизму запропонував етнополітолог Т. Гурре, який, залежно від вимог етнічного регіону, розробив теорію «трьох груп»: «голос» (вимоги культурної автономії); «лояльність» (відмова від конфлікту в обмін на увагу і визнання); «вихід» (вимоги самовизначення, які можуть бути також пов'язані з

федералізацією). На його думку, сепаратизм – неминуча риса державного розвитку, і він не завжди означає досягнення сецесії. Практично всі дослідники відзначають федералізацію держав (децентралізацію управління) як спосіб вирішення проблем з правами окремої етнічної спільноти і демократизацією [12, с. 91].

На думку деяких науковців, автономізацію не слід вважати формою сепаратизму, оскільки вона не порушує територіальної цілісності держави. У Шотландії, наприклад, використовують термін «деволюція», коли говорять про збільшення влади у руках Единбурга і перехід до якнайширшої автономії.

Відкритість територіальних та комунікаційних кордонів призводить до прозорості державних кордонів, стирає грані між внутрішньою і зовнішньою політикою, що створює загрози для етнічної ідентичності. Це викликає захисні рефлекси з боку багатьох етнічних меншин, у яких є усвідомлене колективне бажання зберегти власну відокремленість. Такі процеси дають підстави для додаткової міжетнічної конфліктності. Етнічні меншини об'єктивно відчувають особливу потребу у захисті своєї ідентичності [9, с. 235].

Сепаратизм як суспільно-політичне явище має і позитивні функції, які полягають у артикуляції інтересів населення регіону в політичній, соціально-економічній, культурній сферах. Поширення ринкових відносин, розширення зон вільної торгівлі, з одного боку, ведуть до зближення й поглиблення інтеграції країн, а з іншого – заохочують ізоляціоністські та сепаратистські сили, що сприяють відродженню націоналізму та ескалації локальних конфліктів.

Причини посилення націоналізму на сучасному етапі світового розвитку доводять, що сепаратизм є одним з наслідків невирішеного національного питання у поліетнічних країнах. Така ситуація є певною реакцією малих етнічних та мовних спільнот на посилення процесів вестернізації усіх форм життя в умовах глобалізації. В цьому контексті націоналізм може використовуватися як ідеологічне підґрунтя під час боротьби цих спільнот за власну державу, а тому може мати перспективу, особливо в країнах третього світу.

Тобто, подальша перспектива світового розвитку – це одночасне існування, єдність і боротьба двох суперечностей – зростаючої взаємозалежності держав у всіх сферах суспільного життя та посилення дезінтеграційних процесів, націоналізму, сепаратизму, релігійного екстремізму як наслідків самоідентифікації етносів і націй.

Отже, сепаратизм є об'єктивним суспільно-політичним явищем, яке має як негативний так і позитивний вплив на розвиток суспільства. З одного боку, сепаратизм, як сецесія, призводить до дезінтеграції держави і порушує баланс геополітичної безпеки в регіоні, а з іншого – є одним із засобів реалізації економічних, політичних, соціальних, духовних, мовних інтересів етносу, що

цілком обґрунтовані у випадку політичної, економічної та культурної дискримінації останнього.

Література

1. Большая советская энциклопедия. Под ред. К.Е. Ворошилова и др. – М.: Государственный научный институт «Советская энциклопедия», 1944. – Т. 50. – 880 с.
2. Большая энциклопедия. Словарь общедоступных сведений по всем отраслям знания. – СПб.: Просвещение, 1896. – Т. 17. – 794 с.
3. Басараб М. Глобалізаційні тенденції: нові стимули для сепаратизму / М. Басараб / Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2011. – Вип. 5 – С. 275–286.
4. Брокгауз Ф.А. Энциклопедический словарь / Ф.А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1900. – Т. 29-а. – 954 с.
5. Филиппов М.М. Энциклопедический словарь / М.М. Филиппов. – СПб.: Просвещение, 1901. – Т. 3. – 4208 с.
6. Энциклопедический словарь русского библиографического института Гранат. – М.: Русский библиографический институт Гранат, б.г. – Т. 21. – 640 с.
7. Дівак В. В. Сепаратизм як соціально-політичне явище: сутність і причини виникнення / В. В. Дівак // Держава і право: збірник наукових праць. – 2008. – Вип. 39. – С. 690–695.
8. Малая советская энциклопедия / Гл. ред. О.Ю. Шмидт. 2-е изд. – М.: Государственный институт «Советская энциклопедия», 1941. – Т. 9. – 1056 с.
9. Пономарьова І. Специфіка сепаратистських рухів у країнах Європейського Союзу / І. Пономарьова, К. Мурза // Політичний менеджмент. – № 1–2. – С. 235–243.
10. Брокгауз Ф.А. Малый энциклопедический словарь / Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. – СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1902. – Т. 3. – 1994 с.
11. Зотов В.Р. Настольный словарь для справок по всем отраслям знаний / В.Р. Зотов, Ф. Толль. – СПб.: В. Безобразов. и комп., 1864. – Т. 3. – 1172 с.
12. Тишков В. А. Моральность сепаратизма / В. А. Тишков // Институт этнологии и антропологии. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.valerytishkov.ru/cntnt/publikacii/lekcii/lekcii/nb1_moralno.html.
13. Цебенко О. О. Ідеологічні засади сепаратизму / О. О. Цебенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин / Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – К.: Ін-т міжнар. Відносин, 2011. – Вип. 99, ч. 2. С. 90–94.
14. Политическая энциклопедия: В 2 т. / Г.Ю. Семигин (пред. науч.-ред. совета); Национальный общественно-научный фонд. – М.: Мысль, 2000. – Т. 2: Н-Я. – 2000. – 704 с.
15. Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. – К.: МАУП, 2005. – 792 с.
16. Украинская Советская энциклопедия / Ред. кол. М.П. Бажан (глав. ред.) и др. – К., 1984. – Т. 10. – 560 с.
17. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 2003. – Т. 5. – 736 с.
18. Molina F. The historical dynamics of ethnic conflicts: confrontational nationalisms, democracy and the Basques in contemporary Spain / Molina Fernando // ASEN / Blackwell Publishing Ltd, Nations and Nationalism. – 2010. – p. 240-260.

Transliteration:

1. Bolshayasovetskayaentsiklopediya. Pod red. K.E. Voroshilovai dr. – M.: Gosudarstvenniynauchnyiinstitut «Sovetskayaentsiklopediya», 1944. – T. 50. – 880 s.
2. Bolshayaentsiklopediya. Slovarobschedostupnyihsvedeniypovsemotraslyamznaniya. – SPb.: Prosveschenie, 1896. – T. 17. – 794 s.
3. Basarab M. Globalizatsiynltendentslyi: novi stimuli dlyaseparatizmu / M. Basarab / NaukovlzapiskilInstitutupolltichnih I etnonatslionalnihdoslIdzhenIm. I. F. Kurasa NAN UkraYini. – K., 2011. – Vip. 5 – S. 275–286.
4. Brokgauz F.A. Entsiklopedicheskislovar / F.A. Brokgauz, I. A. Efron. –SPb.: Brokgauz-Efron, 1900. – T. 29-a. – 954 s.
5. Filippov M.M. Entsiklopedicheskislovar / M.M. Filippov. –SPb.: Prosveschenie, 1901. – T. 3. – 4208 s.
6. EntsiklopedicheskislovarrusskogobibliograficheskogoInstitutGranat. – M.: RusskiybibliograficheskiiInstitutGranat, b.g. – T. 21. – 640 s.
7. Dlvak V. V. Separatizm yak sotslalnopolitichneyavische: sutnlst I prichiniviknennya / V. V. Dlvak // Derzhava I pravo: zblrniknaukovihprats. – 2008. – Vip. 39. – S. 690–695.
8. Malaya sovetskayaentsiklopediya / Gl. red. O.Yu. Shmidt. 2-e izd. – M.: Gosudarstvenniyiinstitut «Sovetskayaentsiklopediya», 1941. – T. 9. – 1056 s.
9. Ponomarova I. Spetsiflkaseparatistskihruhlv u kraYinahEvropeyskogoSoyuzu / I. Ponomarova, K. Murza//Politichniymenedzhment. – # 1–2. – S. 235–243.
10. Brokgauz F.A. Malyiyentsiklopedicheskislovar / Brokgauz F.A., Efron I.A. – SPb.:Brokgauz-Efron, 1902. – T. 3. – 1994 s.
11. Zotov V.R. Nastolnyislovardlyaspravokpovsemotraslyamznaniy / V.R. Zotov, F. Toll. –SPb.: V. Bezobrazov. ikomp., 1864. – T. 3. – 1172 s.
12. Tishkov V. A. Moralnostseparatizma / V. A. Tishkov // Institutetnologiiiantropologii. – [Elektronniyresurs]. – Rezhimdstupu: <http://www.valerytishkov.ru/cntnt/publikacii3/lekcii2/lekcii/n61>
13. Tsebenko O. O. Ideologlchnlzasadiseparatizmu / O. O. Tsebenko // AktualnIproblemimlzhnarodnihVldnosin/KiYivskiy natslionalniyunlversitetIm. T. Shevchenka, InstitutmlzhnarodnihVldnosin. – K.: In-t mlzhnar. Vldnosin, 2011. – Vip. 99, ch. 2. S. 90–94.
14. Politicheskayaentsiklopediya: V 2 t. / G.Yu. Semigin (pred. nauch.-red. soveta); Natsionalniyobschestvenno-nauchniyy fond. – M.: Myisl, 2000. – T. 2: N-Ya. – 2000. – 704 s.
15. Polittologlchniyslovník: Navch. poslb. dlya stud. visch. navch. zakl. / Za red. M.F. Golovatogo ta O.V. Antonyuka. – K.: MAUP, 2005. – 792 s.
16. UkrainskayaSovetskayaentsiklopediya / Red. kol. M.P. Bazhan (glav. red.) i dr. – K., 1984. – T. 10. – 560 s.
17. Yuridichnaentsiklopediya: V 6 t. / Redkol.:Yu.S. Shemshuchenko (golovaredkol.) ta In. – K.: Ukr. entsikl., 2003. – T. 5. – 736 s.
18. Molina F. The historical dynamics of ethnic conflicts: confrontational nationalisms, democracy and the Basques in contemporary Spain / Molina Fernando // ASEN/Blackwell Publishing Ltd., Nations and Nationalism. – 2010. – p. 240-260.

Литвиненко К.А. Сепаратизм как предмет социальной и политической философии

В данной статье проанализированы основные подходы к определению понятия сепаратизма. Проведена классификация этого явления. Определены основные тенденции в сфере возникновения и развития сепаратистских движений в современном мире. Продемонстрирована взаимосвязь между теоретико-философским трактовкой идеи сепаратизма и их реализацией на практике.

Ключевые слова: сепаратизм, сецессия, сепаратистские движения, социально-политическая философия.

Regular link: Литвиненко К.О. Сепаратизм як предмет соціальної і політичної філософії // ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ПРАКТИКАХ ВЕДУЩИХ НАУЧНЫХ ШКОЛ. – 2015. – № 6(11); URL: fund-issled-intern.esrae.ru/14-237

Литвиненко К.О. Сепаратизм як предмет соціальної і політичної філософії / К.О.Литвиненко [Lytvynenko, K.O. Separatism As A Subject Of Social And Political Philosophy] // Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. Issue: 6 (12) – co-publ.: Publishing office: Accent graphics communications – Hamilton, ON, 2015. –P. 147-159.